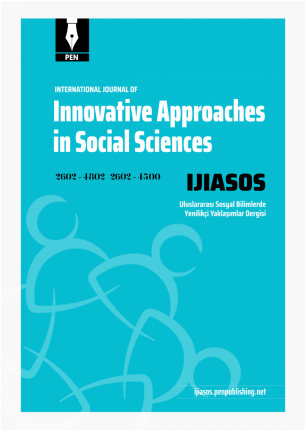

International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences

Volume 1, Issue 1 December 2017

ijiasos.penpublishing.net

ISSN: 2602-4802 (Print) 2602-4500 (Online)

Toplumsal Hareket Sendikacılığının Türkiye Örneğinde İncelenmesi: Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, Yatağan Direnişi ve Tekel Direnişi

Gonca Gezer Aydın

To cite this article

Aydin, G.G. (2017). Toplumsal Hareket Sendikacılığının Türkiye Örneğinde İncelenmesi: Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, Yatağan Direnişi ve Tekel Direnişi. International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences, 1(1), 49-70. doi: 10.29329/ijiasos.2017.85.5

Published Online	December 28, 2017
Article Views	248 single - 324 cumulative
Article Download	610 single - 1190 cumulative
DOI	https://doi.org/10.29329/ijiasos.2017.85.5

Pen Academic is an independent international publisher committed to publishing academic books, journals, encyclopedias, handbooks of research of the highest quality in the fields of Education, Social Sciences, Science and Agriculture. Pen Academic created an open access system to spread the scientific knowledge freely. For more information about PEN, please contact: info@penpublishing.net

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

Pen Academic Publishing, Canakkale/Turkey
Telephone: +90 286 243 06 66 | Fax: +90 286 213 08 00 | info@penpublishing.net | www.penpublishing.net

The International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences
Volume 1 Issue 1, December 2017

Toplumsal Hareket Sendikacılığının Türkiye Örneğinde İncelenmesi: Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, Yatağan Direnişi ve Tekel Direnişi*

*Gonca Gezer Aydın***

Özet: Bu çalışmada toplumsal hareket sendikacılığının Türkiye üzerinde yarattığı etkiler, bazı sendikal hareketlerden yola çıkarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel odağını Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, Yatağan Direnişi ve Tekel Direnişi oluşturmaktadır. Çalışmada alan araştırmasından faydalanılarak derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Alan araştırması kapsamında, söz konusu üç sendikal hareket ele alınmıştır. Böylece hareketlerin, toplumsal hareket sendikacılığı örneği olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sendikal Hareket, Toplumsal Hareket Sendikacılığı, Türkiye*

Examination of Social Movement Unionism for Example of Turkey: Zonguldak Strike and Parade Walking, Yatağan Resistance an Tekel Resistance

Abstract: In this study, the effect of social movement unionism has been tried to examined on Turkey, with regards to some trade union movements. The main focuses of this work are Zonguldak Striking and Parade Walking, Yatağan Resistance and TEKEL Resistance in this context. Field research was used in this study by using of in-depth interviewing method. In field research scope, three tread union movement examples have been examined which were aforementioned before. In this way, It is aimed to this movements can be treated as example of social movements unionism or can't.

Keywords: *Trade unionism movement, Social Movement Unionism, Turkey*

* Bu çalışma, Gonca Gezer Aydın tarafından "Toplumsal Hareket Sendikacılığı ve Türkiye'ye Yansımaları"başlıklı doktora tezinden faydalanılarak yapılmıştır.

** Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. Eposta: goncagezer@hotmail.com

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

GİRİŞ

1980'li yıllardan itibaren tüm dünyada etkisini arttıran küreselleşme ve neoliberalizm, ekonomik, toplumsal ve siyasal hayatın tüm alanlarında olduğu gibi sendikalar üzerinde de önemli etkiler yaratmıştır. 1980 öncesinin ekonomi politikaları ve toplumsal yapısının sendikaların gelişimi ve güçlenmesi açısından sunduğu olumlu koşullar, yerini sendikaların örgütlenme olanaklarını ve toplumsal güçlerini giderek kaybetmesine yol açan koşullara bırakmıştır. Devletin ekonomik hayata müdahalesini öngören büyüme dönemi, sosyal devlet uygulamaları, sendikaların ekonomik ve toplumsal olarak güçlenmesine olanak sağlayan endüstri ilişkileri sistemi, 1980 sonrasında yaşanan değişimlerle birlikte giderek etkisini kaybetmeye başlamıştır. Böylece sendikal hareketi derinden etkileyecek olan yeni bir dönem başlamıştır. Nitekim esneklik uygulamaları, özelleştirmeler, işgücünün değişen yapısı, işsizlik, artan enformel sektör ve işletmelerde uygulanan yeni yönetim anlayışları gibi küreselleşmenin çalışma hayatı üzerinde yarattığı etkiler, emeğin örgütlü gücünün giderek zayıflamasına, dolayısıyla sendikaların toplumsal güçlerini önemli ölçüde yitirmelerine neden olmuştur.

Sendikaların içinde bulunduğu kriz ve bu krize yönelik çözüm üretememeleri, sendikaların geleceğine yönelik önemli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Sendikaların küreselleşme süreciyle birlikte giderek işlevlerini kaybetmeye başladıkları ve yaşanan dönüşümler karşısında sendikal örgütlere olan ihtiyacın ortadan kalkacağına yönelik çeşitli görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Nitekim geleneksel sendikal anlayışlara sahip sendikalar, ortaya çıkan değişimler karşısında kendilerini gerek ideolojik gerekse pratik olarak yenileyememiştir. Böylece sendikaların örgütlenme olanakları giderek daralmaya başlamıştır.

Sendikaların içinde bulunduğu bu durum karamsar bir tablo ortaya çıkarsa da dünyada yaşanan bazı sendikal deneyimler, sendikaların yeniden toplumsal bir güç haline geleceğine dair umutları da beraberinde getirmiştir. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde sendikalar, toplumsal mücadeleyle sendikal mücadeleyi birleştiren bütüncül bir anlayışla, bulundukları toplumlarda neoliberal politikalara meydan okuyan ve toplumsal hayatın her alanında baskın bir rol oynayan toplumsal bir güç haline gelmişlerdir. Toplumsal hareket sendikacılığı olarak adlandırılan bu yeni sendikal anlayış, işçilerin yanı sıra toplumun farklı kesimlerini de sendikal mücadeleye dâhil eden ve neoliberalizme karşı mücadeleyi temel alan bir yaklaşımla sendikal hareketin üzerinde önemli etkiler yaratmaya başlamıştır.

Çalışmanın temel amacı, neoliberalizm ve küreselleşmenin yarattığı sonuçlara karşı gündeme gelen toplumsal hareket sendikacılığının, Türkiye sendikal hareketi üzerindeki etkilerini ve gelişimine dair koşulları ortaya çıkarmaktır. Çalışma, literatür taraması ve alan araştırması yapılarak hazırlanmıştır. İlk olarak toplumsal hareket senddikacılığı kavramına değinilmiştir. İkinci olarak, Türkiye'de toplumsal hareket sendikacılığına örnek oluşturabilecek nitelikte olan sendikal hareketler incelenmiştir. Çalışmanın son bölümü ise toplumsal hareket sendikacılığı örneklerine ilişkin alan araştırmasından oluşmaktadır.

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

Toplumsal Hareket Sendikacılığı Kavramı

Toplumsal hareket sendikacılığı, Güney Afrika, Brezilya, Filipinler ve Güney Kore gibi benzer sosyo-ekonomik yapıya sahip ülkelerde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ülkelerde uygulanan otoriter rejimler, ayrımcı politikalar, yoksulluk ve neoliberal yaptırımlar toplumsal hareketlerin temel niteliklerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Toplumsal hareket sendikacılığı tüm bu mücadele alanlarını kapsayan bir düzlemde şekillenmiş ve genellikle halk hareketleri niteliği taşımıştır.

Toplumsal hareket sendikacılığı, üçüncü dünya ülkelerine özgü bir sendikal hareket olarak ortaya çıkmış olsa da küreselleşme ve neoliberal politikaların hemen her ülkede benzer sonuçlar yaratması, pragmatik sendikacılığa karşı oluşan tepkiler ve sendikal krize çözüm üretme çabaları hareketin daha evrensel bir nitelik kazanmasına neden olmuştur (Fairbrother, 2008: 214). Nitekim Fransa, İngiltere, İtalya, İsveç, Kanada ve ABD olma üzere birçok ülkede toplumsal hareket sendikacılığı olarak değerlendirilebilecek hareketler ortaya çıkmıştır. Toplumsal hareket sendikacılığı böylece, küreselleşmeye ve neoliberal uygulamalara ve emek karşıtı politikalara karşı mücadeleyi merkezine alan bir anlayışla birçok ülkede sendikal harekete önemli bir ivme kazandırmıştır (Naidoo, 2001: 6).

Toplumsal hareket sendikacılığı, çalışanların yanı sıra tüm toplumsal kesimlerin sorunlarını dikkate alan sınıf bilinci yüksek, mücadeleci ve örgütsel bağımsızlığı esas alan bir sendikal hareket olarak ortaya çıkmıştır. Sendikalar, ücretler ve çalışma koşullarının yanı sıra insan hakları, demokrasi, ayrımcılık gibi mücadele alanlarını da gündeme almaktadırlar (Scipes: 1992: 123). Böylece çalışma hayatı ve toplumsal hayattaki sorunlar bir bütün olarak görülmekte, her iki alanı da kapsayacak bütüncül bir yaklaşımla hareket edilmektedir. Bu anlayışla sendikalar, yalnızca işçilerle sınırlı kalmayıp, geniş kitlelere hitap etmekte ve kitlesel bir karaktere sahip olmaktadırlar.

Toplumsal hareket sendikacılığı, kavram olarak ilk kez 1984 yılında Peter Waterman tarafından kullanılmıştır. Daha sonra ise Eddie Webster, Güney Afrika'daki sendikal hareketi tanımlarken toplumsal hareket sendikacılığı kavramından yararlanmıştır (Pillay, 2013: 11). Ayrıca 1980'li ve 1990'lı yıllar boyunca Güney Afrika, Brezilya ve Filipinler'de sendikaların yayınladıkları çeşitli bültenler de hareketin kavramsallaştırma çabalarına önemli katkılarda bulunmuştur (Akkaya, 2011: 172). Gerek konuyla ilgilenen yazarların ortaya attığı görüşler gerekse sendikal pratiklerin bir sonucu olarak, toplumsal hareket sendikacılığı, ekonomik ve siyasal gücünü kaybeden sendikal hareket için önemli bir alternatif olarak görülmeye başlanmıştır (Robinson, 2000: 109).

Waterman toplumsal hareket sendikacılığının tanımı yaparken, sendikal hareket ile yeni toplumsal hareketlerin işbirliğine dayanan bir kuram geliştirmiştir. Waterman'a göre alternatif bir dünya düzeni ancak yeni bir işçi hareketi ve bu hareketin diğer toplumsal hareketle yaptığı işbirliğiyle mümkün olabilecektir. Sendikaların, insan hakları, barış ve kadın hareketleri gibi hareketlerle geliştireceği özerk,

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

eşit ve demokratik ortaklıklar aynı zamanda sosyo-ekonomik sistemi değiştirecek güç olacaktır (Waterman, 2006:23).

Ancak Waterman'ın toplumsal hareketlerle işbirliğini temel alan kavramsallaştırması birçok yazar tarafından eleştirilmekte ve yetersiz bulunmaktadır. Örneğin Kim Scipes'e göre toplumsal hareket sendikacılığını özgün kılan toplumsal hareketlerle işbirliğinin yanı sıra işyeri mücadeleleri ile toplumsal mücadeleyi bir bütün olarak görmesidir. Bu nedenle hareketin, geleneksel sendikal anlayışların ekonomik ve siyasal mücadele ayrımını ortadan kaldırdığını savunmaktadır (Scipes, 1992: 133). Peter Fairbrother ise toplumsal hareket sendikalarının aynı zamanda, örgütlü bulundukları yerlerde, yerel halkın sorunlarıyla da yakından ilgilenmeleri ve bu sorunlara karşı mücadele araçları geliştirmeleri gerektiğine dikkat çekmektedir (Fairbrother ve Webster, 2008: 310). Bezuidenhout ise küresel kampanyalara ve küresel dayanışmaya da özel bir vurgu yapmaktadır. Bezuidenhout'a göre aktif üye desteğini kazanmak ve toplumsal hareketleri güçlendirmek sendikaların küresel düzeyde verdiği mücadeleyle mümkün olabilecektir. Küreselleşmeye karşı verilecek mücadelede yine küresel yöntemlerin kullanılması gerektiğine dikkat çekmektedir (Bezuidenhout, 2000: 28).

Kim Moddy de diğer yazarlara benzer bir biçimde toplumsal ittifakların da önemini belirtmekte ve bu ittifakların geçici koalisyonlardan çok, güçlü ve sürekli nitelikte olması ve sınıf vizyonuna uygun bir biçimde hareket etmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Moody, 2002: 424). Ayrıca Moody'e göre, toplumsal hareket sendikacılığı her şeyden önce enternasyonalist bir kimliğe sahip olmalıdır. Sendikalar ancak bu kimlikle işçi sınıfının çeşitliliğini kucaklayabilirler. Böylece sınıfın gücünü maksimize edebilirler (Moody, 2002: 437). Moody' göre toplumsal hareket sendikacılığının bir diğer özelliği ise üyelerin aktif katılımıdır. Sendikalar, üyelerini aktif bir biçimde harekete geçireceklerdir. Sendikal demokrasiyi etkin kılarak siyasal alanda sadece seçimler ve koalisyonlar aracılığıyla değil; kitlesel eylemlerle sokakta da aktif biçimde rol alırlar (Moody, 2002: 424).

Toplumsal hareket sendikacılığı ile ilgili net bir tanımın yapılamaması sendikal hareket ile ilgilenen yazarların bakış açıları yanında ülkelerin farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapılara sahip olmasından da kaynaklanmaktadır. Ancak yazarların, kavramsallaştırmada "Güney Afrika" örneğinden yola çıkması ve bu sendikal hareketin özelliğinin aynı sendika örneklerinden hareket edilerek belirlenmesi, genel bir teorik çerçeve oluşturulmasına fırsat vermektedir.

Toplumsal hareket sendikacılığı ile akademik çalışmalar ve sendikal pratikler, sendikaların, yeni toplumsal hareketlerle paralel bir biçimde geliştiğini ve sendikal hareketi tüm toplumun sahiplenmesini hedefleyen bir anlayışla hareket ettiğini göstermektedir. Bu nedenle de toplumsal hareket sendikacılığı sendikal bir hareket olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir harekettir. Yerel gündemlerin yanı sıra küreselleşmeye karşı da yine küresel mücadele araçları geliştirebilmiş ve böylece sendikal mücadeleyi evrensel bir boyuta taşıyabilmiştir. Sendikalar bu anlayışla, temsil ettiği sınıfın çıkarlarını korumalarının yanı sıra toplumsal bir güç haline gelerek "toplumsal değişim" hedefine odaklanmışlardır.

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

Türkiye'de Toplumsal Hareket Sendikacılığına Örnek Oluşturabilecek Sendikal Hareketler

Türkiye'de toplumsal hareket sendikacılığının gelişim olanakları değerlendirildiğinde, küreselleşmenin yarattığı olumsuz etkiler ve neoliberal uygulamalar başta olmak üzere söz konusu sendikal hareketin gelişimi için bazı uygun koşuların varlığından söz etmek mümkündür. Ancak sendikaların toplumsal dinamizmi harekete geçirmekteki eksikliği, örgütlenme kültürünün ve sınıf bilincinin zayıflığı, toplumsal hareketlerin uzun yıllar etkili olamaması, sendikacılıkta hakim olan pragmatik görüş ve çalışma ilişkileriyle ilgili yasal çerçevenin sunduğu sınırlı özgürlük anlayışı Türkiye'de toplumsal hareket sendikacılığı açısından önemli engeller oluşturmaktadır.

Ancak Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, Yatağan Direnişi ve Tekel Direnişinin toplumsal hareket sendikacılığı deneyimleriyle, birebir örtüşmese de ortaya çıktığı dinamikler ve yarattığı sonuçlar açısından bazı ortak noktalar taşıdığı görülmektedir. Nitekim Tekel eyleminde oluşan toplumsal duyarlılık ve dayanışma ile Yatağan Direnişindeki yerel haklı harekete geçirme konusundaki başarı toplumsal hareket sendikacılığı açısından umut verici gelişmeler olarak değerlendirilmektedir.

Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü

Zonguldak grevi, Türkiye Taş Kömürü İşletmeleri (TTKİ) ve Genel Maden İşçileri Sendikası (GMİS) arasında yaklaşık 48 bin işçiyi ilgilendiren toplu sözleşme görüşmelerinin uyuşmazlıkla sonuçlanması sonucunda 30 Kasım 1990 tarihinde başlamıştır (Çavdar, 2005: 205). Zonguldak yürüyüşü ve grevinin önemi, bir grev hareketini aşarak toplumsal bir harekete dönüşmesidir. Bu nedenle grev, birçok yazar tarafından toplumsal hareketi sendikacılığı örneği olarak değerlendirilmektedir.

Grevin daha başlangıcında kitlesel bir mücadele niteliği taşımasında, uyuşmazlığın coğrafi olarak Zonguldak, Amasra ve Bartın illerini kapsayan belli bir bölgeyle sınırlı kalmayıp ekonomik açıdan çok daha geniş bir alanı kapsaması önemli bir rol oynamıştır. Uyuşmazlık TTKİ'nin yanı sıra Maden Tetkik Arama (MTA) Genel Müdürlüğü'nün Türkiye genelinde 12 bölgeye bağlı 200'ün üzerinde sondaj kampını da ilgilendirmiştir (Engin, 2012: 196). Ayrıca TTKİ'de yapılacak olan ücret zammının Türkiye'deki kamu işletmelerinde yapılması planlanan tüm toplu sözleşmelerdeki ücret düzeylerini arttıracağı gerçeği de grevin Zonguldak madenlerini aşan bir düzleme ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır (Çavdar, 2005: 205).

Greve yönelik tartışmalar sadece ücretler konusuyla da sınırlı kalmamıştır. Hükümetin kamu işletmelerinin tasviyesini hedeflemesi ve özelleştirme politikaları Zonguldak'taki uyuşmazlığı daha büyük boyutlara taşımıştır. Grev sürecinde TTKİ gündeminden hareketle özelleştirmelerin yoğun olarak tartışılması grevin ekonomik boyutu aşarak siyasal bir boyut kazanmasına ve hükümetle işçiler arasındaki mücadelelerin daha da sertleşmesine neden olmuştur. Grev, hem iktidarın neoliberal politikalarına karşı çıkan siyasi partiler ve kitle örgütleri hem de Zonguldak halkı için iktidara karşı

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

verilen bir ölüm-kalım mücadelesi haline gelmiştir (Yükselen, 1998: 550). Zonguldak grevinin sınırları işyerlerini aşarak Zonguldak'ın caddeleri ve sokaklarıyla tüm kente yayılmıştır (Dursun, 1998: 236). Grev süresince bütün kent her gün yapılan yürüyüş ve mitinglere grevcilerle birlikte katılmıştır (Çavdar, 2005: 206).

Grev sürecinde Irak'ın Kuveyt'i işgali ve ABD'nin Irak'a müdahaleye karar vermesiyle patlak veren Körfez Krizi Türkiye'nin gündeminde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Nitekim 17 Ocak'ta Körfez Savaşı'nın başlaması sendikacıların grev ertelemesi kararlarıyla ilgili tahminlerini doğru çıkarmış ve 27 Ocak'ta ülkedeki tüm grevler "milli güvenlik" gerekçesiyle durdurulmuştur. Yapılan toplu sözleşmede ise GMİS, Başbakan'ın teklifini kabul etmek zorunda kalmıştır (Engin, 2012: 200-201).

Zonguldak grevi ve yürüyüşünün hükümetin istekleri doğrultusunda sonuçlanması işçiler açısından olumsuz sayılabilecek bir tablo ortaya çıkarsa da grev, sendikal mücadeleye kazandırdığı deneyimler açısından Türkiye işçi sınıfı hareketinde önemli bir yere sahip olmuştur. Grev sürecince işçilerin kararlı mücadelesi, kitleleri peşinden sürüklemesi ve ülke gündeminde sendikal hareketin meşruluğunu kanıtlaması Zonguldak grevinin en büyük kazanımları arasında yer almaktadır. Zonguldak grevinin taşıdığı bu özgünlük Türkiye'de toplumsal hareket sendikacılığının olanaklarına dair tartışmaların da gündeme gelmesine neden olmuştur. Nitekim greve hazırlık süreci, grev esnasında örgütlenen mücadele tarzı ve grevin işçiler üzerinde yarattığı ideolojik etki grevin bu zeminde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Çeşitli siyasi partiler, meslek kuruluşları ve kitle örgütlerinin desteği ile başlayan grev, kısa sürede Türkiye'nin yakından ilgilendiği bir eylem haline dönüşmüştür. Greve aydınlar, sanatçılar ve düşünürler de destek vermiş ve bazı belediyeler tarafından kamyonlarla yardımlar gönderilmiştir (Çavdar, 2005: 205-206). Kadınların grev süresince verdiği mücadele de özel bir öneme sahiptir. Kadınlar eylemler süresince hep ön saflarda yer almışlardır. Bu süreçte sendikada "Kadın Eğitim ve Girişim Komisyonu" kurulmuş ve GMİS şubelerine kadın yöneticiler seçilmiştir (Engin, 2012: 201).

Zonguldak greviyle birlikte uluslararası sendikal dayanışma da yükselmiştir. İsveç, Almanya, S.S.C.B., Tunus, Avusturya ve Fransa gibi birçok ülkeden de sendikalar bizzat gelerek büyük bir dayanışma örneği göstermişlerdir (Engin, 2012: 201). Bu nedenle Zonguldak grevi toplumsal hareket sendikacılığının "uluslararası dayanışma" ilkesiyle de paralellik göstermektedir.

Greve Zonguldak esnafının ve tüccarının da önemli bir desteği olmuştur. Bunun en önemli nedeni ise kent ekonomisinde madenin önemli bir yer tutmuş olmasıdır. Madenlerin kapatılması ve işçilerin düşük ücret alması kent ekonomisini kökünden sarsacağı için, grev kentte yaşayan orta sınıfların da hareket geçmesinde etkili olmuştur (Çavdar, 2005: 29-05). Zonguldak greviyle böylece toplumsal hareket sendikacılığının yerel halkı harekete geçirme hedefini de başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

Zonguldak grevinde Kozlu, Kilimli, Amasra, Üzülmez ve merkezde oluşturulan grev komiteleri, sendika merkezleriyle şubeler ve işçiler arasında, kararların alınmasında ve uygulanmasında önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir. Ayrıca bu komiteler kendi içlerinde bölge komiteleri oluşturarak tabanla ilişki kuran demokratik bir örgütlenmeyi sağlamışlardır (Engin, 2005: 199). Sendikanın bu yönetim anlayışı da toplumsal hareket sendikacılığının tabana dayalı ve demokratik yönetim ilkesiyle örtüşmektedir.

Zonguldak grevinin kitlesel mücadele, toplumsal muhalefetin merkezi olma, yerele odaklanma, uluslararası dayanışma, taban demokrasisi ve politik sendikacılık gibi toplumsal hareket sendikacılığının birçok özelliğini barındırdığı görülmektedir. Grev, toplumsal hareket sendikacılığının etkili olduğu ülkelerdeki örneklere göre daha sınırlı bir etkiye sahip olması ve etkisini kaybederek sendikal hareketin içinde bulunduğu krize karşı bir alternatif oluşturamaması açısından bazı eksiklikler taşısa da toplumsal hareket sendikacılığı açısından umut verici bir deneyimi yansıtmaktadır.

Yatağan Direnişi

Türkiye'de özelleştirme karşıtı mücadelede önemli bir yer tutan Yatağan direnişi, Muğla'nın Yatağan ilçesinde bulunan kömür işletmesi ve termik santrali özelleştirme girişimlerine karşı 1990'lı yıllarda başlamış ve çeşitli eylem biçimleriyle günümüze kadar devam etmiştir. Türkiye'nin en uzun soluklu işçi mücadelelerinden biri olan Yatağan direnişi, yerel halkın desteğini alması ve yerel duyarlılığı harekete geçirmesi dolayısıyla Türkiye sendikal hareketine önemli bir deneyim kazandırmıştır (Çelik, 2012: 122-123).

Bölgedeki üç termik santralin ve maden ocaklarının özelleştirilmesinin gündeme gelmesi, Bahar Eylemleri sonucunda elde edilen gelir düzeyi ve özlük haklarıyla ilgili kazanımların kaybedileceği endişesini de beraberinde getirmiştir. İşçilerin çevre işletmelerde yaşanan özelleştirmelerin ortaya çıkardığı sorunları yakından takip etmeleri ve işyerlerindeki taşeron işçilerin çalışma koşullarına tanık olmaları özelleştirme karşıtı mücadelenin kararlılığında önemli bir rol oynamıştır (Şahin Güngör, 2012: 137).

Yatağan'daki özelleştirme karşıtı mücadele süreci ilk olarak 1994 yılında Aydın Bölge İdare Mahkemesi tarafından verilen, Yatağan Termik Santrali'nin üretiminin 90 gün süreyle durdurulması kararıyla başlamıştır. Eylemler kısa sürede sonuç vermiş ve 10. günün sonunda Bakanlar Kurulu kararıyla termik santral yeniden üretime geçmiştir (Şahin Güngör, 2012: 138-139). 1996 yılında ise Yatağan-Yeniköy-Kemerköy Termik Santralleri ve bu santrallere yakıt sağlayan Türkiye Kömür İşletmelerine bağlı Yatağan ve Milas'taki maden ocakları tüm rezerv ve ekipmanlarıyla birlikte ihaleye çıkarılmıştır. 1997 ve 2000 yıllarında Yatağan'a gelen şirket yetkilileri işçilerin ve Yatağan halkının birlikte yürüttükleri direnişle karşı karşıya kalmışlar ve santralden içeri girememişlerdir. Sendikanın bu süreçte başlattığı hukuki süreç sonucunda devir işlemi de durdurulmuştur (Bekem, 2012: 159).

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

2003 yılına gelindiğinde termik santraller Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı'yla yeniden özelleştirme kapsamına alınmıştır. 2009 yılında Enerji Bakanlığı'nın açtığı danışmanlık ihalesini kazanan City Group-Master Danışmanlık-Oyak Yatırım ve Scoin Danışmanlık konsorsiyumu 2010 yılında 20 kişilik bir heyetle Yatağana gelmiştir. Önceki yıllarda olduğu gibi heyet Yatağan işçilerinin halkın da desteğini alarak gösterdikleri direniş sonucunda ilçeden ayrılmak zorunda kalmıştır (Bekem, 2012: 159).

2012 yılında ise 2840 sayılı Maden Kanunu kapsamında olan linyit sahalarını yakından ilgilendiren, "24.11.1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'a göre Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından özelleştirilir" hükmü kanunlaştırılarak Yatağan'daki işletmelere firmalar lehinde kolaylık sağlanmıştır (Bekem, 2012: 159). Özelleştirmenin yeniden gündeme gelmesiyle birlikte işçiler 2013 yılında 447 gün süren direniş göstermişlerdir. İşletmelerin ihalesinin yapılması üzerine santralin girişi kapatılmış ve özelleştirmeler engellenmeye çalışılmıştır. Ancak direniş sonuç vermemiş; 6 Aralık 2014 tarihinde Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası (Tes-İş) ve Türkiye Maden İşçileri Sendikası (Maden-İş) sendikaları işverenle 4-C statüsünde anlaşmıştır. Anlaşmada işçilerin mevcut kazanımların korunmasını sağlamış ve Yatağan direnişi, sendikalar tarafından sonlandırılmıştır (http://www.sendika.org/2014/12/yatagan-direnis-4-c-anlasmasi-ile-sonlandirildi/).

1990'lı yıllardan 2014 yılının sonuna kadar devam eden Yatağan direnişiyle, özelleştirme süreci işçiler lehine sonlandırılamasa da direniş, Türkiye işçi sınıfının en kararlı mücadelelerinden birini simgelemektedir. Özellikle 1996 ve 2001 yıllarını kapsayan beş yıllık dönem işçileri ve ailelerini, yerel yönetimleri, sivil toplum örgütlerini, meslek odalarını, esnaf örgütlerini ve tüm Yatağan halkını kapsayan direniş ve eylemlerle sendikal mücadelede birçok deneyimin kazanıldığı bir süreç olmuştur. Yatağan direnişini diğer işçi mücadelelerinden ayıran en önemli özellik işyerlerinde başlayan kararlılığın yerel toplumsal ilişkilere taşınabilmesidir. Bu başarıdaki en önemli etken ise iki sendika şubesinin kararlı ve sistemli bir biçimde yürüttüğü çalışmalar olmuştur (Şahin Güngör, 2012: 142).

Yatağan işçileri yerel düzeyde gerçekleştirdikleri eylemlerin yanı sıra Emek Platformu'nun girişimleri başta olmak üzere merkezi düzeyde yapılan eylemlere de etkin bir katılım sağlamışlardır. 1995 yılında Ankara'da düzenlenen "Emeğe Saygı" mitingi ile İzmir'de düzenlenen "Mezarda Emekliliğe Hayır" mitinginde ve 1997 yılında Ankara'da gerçekleştirilen "Türkiye Sahip Çık" mitinginde Tes-İş, işçilerin eylemlere katılımının sağlanması açısından önemli bir başarı göstermiştir. Ayrıca 2000'li yıllarda gerçekleştirilen "Yolsuzluk ve Yoksulluğa Hayır", "İşine, Ekmeğine, Vatanına Sahip Çık" ve "Sosyal Devlet ve Sosyal Adalet İstiyoruz" mitingleri başta olmak üzere birçok eylemde de Yatağan işçilerinin aktif katılımı söz konusu olmuştur (Soğancı, 2012: 155-156).

Yatağan direnişinde, sendika şubelerinin yerel halkı harekete geçirmedeki çabaları toplumsal bir seferberliğe dönüşmüş ve toplumsal dayanışma açısından özgün sayılabilecek çeşitli örnekler

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

yaşanmıştır. Örneğin firma temsilcilerinin işletmelere geldiği öğrenildiğinde belediye ve cami hoparlörleri halkı desteğe çağırmak için yayına başlamıştır. Yatağan'da yaşayanların bir bölümünün Muğla'da olduğu düşünülerek Muğla'da da bir an önce Yatağan'a dönülmesi için anonslar yapılmıştır. Ayrıca bölgedeki imamlar da halkı mücadeleye dâhil edebilmek için akşam oturmalarında ve cuma hutbelerinde özelleştirme karşıtı konuşmalar yapmışlardır (Şahin Güngör, 2012: 145). Direniş böylece yerel halkı mücadeleye katması ve sendikaların toplumsal muhalefetin öncüsü durumuna gelmesi açısından toplumsal hareket sendikacılığı ile benzerlik oluşturmuştur.

1994 yılında termik santralin kapatılmasına karşı verilen mücadele sırasında ortaya çıkan "işçi meclisleri", tüm işçilerin karar alma mekanizmalarında etkili olduğu bir deneyimi ortaya çıkarmıştır. Gerçekleştirilen tüm faaliyet ve eylemlerde bu meclislerde alınan kararlara göre hareket edilmiştir. Eylemlerde taşınacak pankartlardan atılacak sloganlara kadar her işçinin sürecin parçası ve örgütleyicisi olması sağlanmıştır (Soğancı, 2012: 152). Tes-İş ve Maden-İş'in ortaya çıkardığı bu deneyim toplumsal hareket sendikacılığının işyeri komitelerine bağlı taban demokrasisi anlayışına örnek oluşturmaktadır.

Yatağan Direnişi, mücadelenin yerellikle sınırlı kalması ve ulusal ölçeğe taşınamaması açısından çeşitli eksiklikler taşısa da birçok özelliği açısından toplumsal hareket sendikacılığıyla önemli benzerlikler taşımaktadır. Bu bağlamda direnişi, neoliberal politikaların bir sonucu olan özelleştirmelere karşı gösterilen direnç, kitleleri sendikal mücadeleye dâhil etme, taban demokrasisini etkin bir şekilde kullanma ve sendikaların toplumsal muhalefetin merkezi ve örgütleyicisi konumuna gelmesi açısından toplumsal hareket sendikacılığına örnek oluşturabilecek nitelikte bir hareket olarak değerlendirmek mümkündür.

Tekel Direnişi

15 Aralık 2009 tarihinde başlayan ve 78 gün boyunca devam eden Tekel direnişi, Türkiye'de işçi sınıfı mücadelesi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Tekel işçileri ve ailelerinin Kızılay'da çadırlar kurarak başlattıkları bu direnişe, siyasi partiler, sendikalar ve çeşitli meslek kuruluşları da yurt çapında düzenledikleri eylemlerle destek vermişlerdir. Direniş, kamuoyunun yanı sıra Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (International Trade Union Confederation-ITUC) başta olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından da destek görmüştür (Tokol, 2012: 323). Direnişin çıkış noktası ise özelleştirmelerin beraberinde getirdiği 4-C uygulamasına karşı kazanımların korunmasıdır. Bu nedenle direniş boyunca 4-C uygulamasının yanı sıra özelleştirmelere karşı mücadele de önem kazanmıştır.

2000'li yıllarla birlikte özelleştirmelerin yoğunluk kazanması Tekel işçilerini de harekete geçirmiş ve işçiler 2001 yılından itibaren Tekel'in özeleştirilmesine karşı çeşitli eylemler gerçekleştirmişlerdir. 2006 yılından itibaren ise Tekel sigara fabrikalarının satışa çıkarılması birçok ilde eylemlerin artmasına neden olmuştur. Ancak Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası (Tek Gıda-İş) öncülüğünde gerçekleştirilen bu eylemler, fabrikaların özelleştirilmesini

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

engelleyememiştir (Çelik, 2012: 123). 2007 yılında ise özelleştirme sonucu işten çıkarılan Tekgıda-İş üyesi işçilerin 4-C'ye göre istihdam edilmeleri sağlanmıştır. Böylece Tekel işçileri ilk kez 4-C uygulaması ile tanışmışlardır (Gülmez, 2012: 288).

2007 yılında yapılan özelleştirmelerle birlikte, Tekel işçilerinin 4-C uygulamasının yarattığı sonuçları yakından görmesi eylemlerin yoğunluk kazanmasına neden olmuştur. 2008 yılı boyunca tekel işçileri tarafından "işyerini terk etmeme" ve "yetkililerin fabrikalara sokulmama" eylemlerinden kitlesel mitinglere kadar birçok eylem yapılmıştır (Gülmez, 2012: 291). 2009 yılına gelindiğinde işletmeyi kapatma kararıyla işçiler yeniden 4-C tehdidiyle karşı karşıya kalmışlardır (Gülmez, 2012: 296). 4-C tartışmalarıyla birlikte güvenceli, sigortalı ve sendikalı olarak çalışan işçilerin güvencesiz, düşük ücretli ve örgütlenmenin yasaklandığı bir çalışma ilişkisiyle yüz yüze kalacakları gerçeği daha güçlü ve kararlı bir direnişin örgütlenmesine yol açmıştır (Coşkun ve Şentürk, 2012: 72).

4-C statüsüne alınmak istenen Tekel işçileri, 15 Aralık 2009 tarihinde Türkiye'nin çeşitli kentlerinden Ankara'ya gelmişlerdir. İşçilerinin ailelerinin de Ankara'ya gelmesiyle birlikte Türk-İş'in çevresindeki sokaklar da eylem alanı haline gelmiştir. Eylemciler yağmurdan ve soğuktan korunmak için barınaklar ve çadırlar kurmaya başlamıştır. İlerleyen günlerde ise bu çadırlar gelen destekçilerin konuk edilmesi, konuşmaların ve tartışmaların yürütülmesi açısından sembolik bir önem kazanmıştır (Yıldırım, 2010: 3-4). Eylemlere ilk günden itibaren işçi ve memur konfederasyonları, bazı siyasi partiler, meslek örgütleri de destek vermiş ve böylece işçiler Sakarya Caddesi'nde 78 gün sürecek olan Tekel direnişini başlatmışlardır.

Tekel direnişiyle birlikte farklı şehirlerden gelen ve sendikal bağ dışında birbirleriyle güçlü bir teması olmayan işçilerin zorluklara karşı ortaklaşması ve diğer sendikalara bağlı işçilerin tekel işçisinin taleplerine destek vermeleri eylemin bir direniş haline gelmesine ve toplumsal bir hareket niteliği kazanmasına neden olmuştur (Yıldırım, 2010: 3). Direnişe verilen destek sadece kitle örgütleriyle de sınırlı kalmamış, Ankara halkı ve esnafı başta olmak üzere örgütsüz kesimler de Tekel işçilerine maddi ve manevi destek sağlamıştır. Türkiye'nin tüm illerinden Tekel işçilerine yardım için kampanyalar başlatılmış; battaniye, giysi gibi ihtiyaç malzemeleri ve yiyecek gönderilmiştir (Türkmen, 2012: 45). Direniş böylece kitleleri mücadeleye dâhil etme, diğer toplumsal güçlerle birlikte mücadele etme, toplumsal duyarlılığı ve dayanışmayı harekete geçirme noktasında toplumsal hareket sendikacılığının temel özellikleriyle benzerlik göstermektedir.

İktidarın güvencesizleştirme uygulamalarında ısrar etmesi ve direnişe karşı açık bir saldırı gerçekleştirmesi Tekel direnişinin hızla siyasallaşmasına neden olmuştur. Ayrıca hükümetin bu tutumu kendisine muhalif olanları da direnişle dayanışmaya itmiştir. Tekel direnişi böylece sendikal hareketin sınırlarını aşarak toplumsal kutuplaşmayı da beraberinde getirmiştir (Bürkev, 2010: 20). Tekel işçilerinin eylemi, toplumsal desteğin etkisiyle Tekel işçilerine özgü olmaktan çıkarak toplumsal muhalefeti, kısa süreliğine de olsa ortak bir zeminde buluşturabilmiştir (Sevgi, 2013). Tekel Direnişi,

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

toplumsal muhalefetin merkezi olması ve siyasal unsurlar taşıması açısından da toplumsal hareket sendikacılığı deneyimleriyle ortak özellikler taşımaktadır.

Tekel direnişiyle birlikte merkeziyetçi ve hantal yapıdaki sendikaların yeni sınıf dinamikleri ve eylemleri karşılamada yetersiz olduğu görülmüştür (Çelik, 2012: 214). Nitekim direniş sendikanın önderliğinden çok Tekel işçilerinin talepleri ve kararlılıklarıyla gerçekleşmiştir. Sendikayı mücadeleci bir çizgiye yönelten ise tabandan gelen baskı olmuştur (Hacısalihoğlu, Uğurlu ve Yücesan, 2010: 173). İşçiler direniş sırasında Türk-İş'i genel grev konusunda sıkıştırmışlar, miting kürsüsünü ve Türk-İş binasını işgal ederek sendika yönetimine karşı tepkilerini dile getirmişlerdir (Yıldırım, 2010: 4). Bu nedenle Tekel direnişi, neoliberalizmin işçiler üzerinde yarattığı etkilerin yanı sıra sendikal bürokrasiye karşı mücadelenin de sembolü olmuştur. İşçilerin direniş boyunca sendika yöneticilerine gerek duymaksızın kendi aralarından seçtikleri temsilciler yoluyla direnişe yön vermeleri toplumsal hareket sendikacılığının karar alma süreçlerinde tabana dayalı demokrasi anlayışına örnek oluşturmuştur.

Tekel direnişi, mücadelenin çıkış noktası olan özelleştirme ve güvencesizleştirmeye karşı somut bir başarı sağlayamasa da işçi sınıfı üzerinde ve toplumsal algıda yarattığı etkiler açısından sendikal harekete önemli bir deneyim kazandırmıştır. Bu nedenle direnişi kitlesel mücadelenin ön plana çıkması, toplumsal dayanışmanın harekete geçirilmesi, toplumsal muhalefetin merkezi haline gelmesi ve siyasal bir boyut kazanması gibi birçok özellikleri açısından toplumsal hareket sendikacılığının olanaklarına dair önemli bir gelişme olarak değerlendirmek mümkündür.

ALAN ARAŞTIRMASI

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın amacı, toplumsal hareket sendikacılığının Türkiye sendikal hareketi üzerindeki etkilerini incelemektir. Alan araştırmasıyla, araştırmaya konu olan sendikal hareketlerin özellikleri ve yarattığı etkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizi aracılığıyla, söz konusu hareketlerin toplumsal hareket sendikacılığı ile hangi ölçüde benzerlik gösterdiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada, nitel veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler kapsamında yarı yapılandırılmış sorular sorularak derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Toplam on bir kişiyle görüşme yapılmıştır.

Araştırma, toplumsal hareket sendikacılığına örnek oluşturabilecek niteliklere sahip hareketler olmaları dolayısıyla Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, Yatağan Direnişi ve Tekel Direnişi ile sınırlı tutulmuştur. Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü ile Tekel Direnişinde hareketlerin, sendika genel merkezleri tarafından örgütlenmesi ve yönetilmesi dolayısıyla bu hareketlere ilişkin görüşmeler sendikaların genel merkez yöneticileriyle gerçekleştirilmiştir. Yatağan Direnişinde ise eylemlerin sendika şubelerinin öncülüğünde gerçekleşmesi nedeniyle direnişe ilişkin görüşmeler şube yöneticileriyle sınırlı

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

tutulmuştur. Ayrıca hareketlerin, bağlı bulundukları konfederasyonun öncülüğü olmaksızın yapılması nedeniyle de sendikaların bağlı bulunduğu üst örgütler incelemeye alınmamıştır.

Araştırma Bulguları

Alan araştırmasından elde edilen bulgular, toplumsal hareket sendikacılığının temel özellikleri dikkate alınarak belirlenen kategorilere göre sınıflandırılmıştır. Bu kategoriler: kitlesel mücadele, toplumsal hareketlerle işbirliği, politik sendikacılık, sınıf bilinci, uluslararası dayanışma, kullanılan yöntemler, örgütsel yapı ve işleyiş, sendikaların bağlı bulundukları konfederasyonların eleştirisi ve diğer toplumsal hareket sendikacılığı örneklerine İlişkin görüşlerdir.

Kitlesel Mücadele

Sendikacılarla yapılan görüşmelerde tüm sendikacılar eylemlerin işçiler dışında farklı kesimler tarafından sahiplenildiğini ve kitlesel bir mücadeleye dönüştüğünü sürekli vurgulamışlardır. Görüşülen sendikacıların tümüne göre:

- Eylemler toplumun farklı kesimlerinin desteğiyle gerçekleşmiştir.
- Sendikalar bu kesimleri harekete geçirmede öncü bir rol üstlenmişlerdir.
- Eylemlerin kitlesel bir mücadeleye dönüşmesi kamuoyunun dikkatinin çekilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Yatağan Direnişi sırasında görev yapan Maden-İş Şube Yöneticisi S.G. kitlesel mücadeleye ilişkin olarak şunları ifade etmektedir:

"Oradaki işçi, köylü ve yöre halkı toplumsal bir davanın peşine düştü. Cumhuriyet ekonomisinin belkemiğini oluşturan kamu kurumlarına sahip çıktılar. Deyim yerindeyse ilmek örer gibi bu mücadele örülmeye çalışıldı. Bu süreçte toplumu karşısına alan ve toplum desteğini yok etmeye yönelik hiçbir eyleme imza atmadık. Mücadelemiz her kesimden destek gördüğü için büyüdü. Yarınların önünü açacak çok büyük bir mirası devrettik."

GMİS Yöneticisi H.A. Zonguldak Grevi ve Yürüyüşünde verilen mücadeleye ilişkin şunları söylemektedir:

"Bu eylem, bölge insanının bir bütün halinde büyük bir dayanışma göstermesiyle başarıya ulaşmıştır. GMİS olarak işçi, sendika, bölge halkı bütünlüğünü sağladık. Ayrıca bölge insanının üretim ve mücadele kültürüne sahip olması bu bütünlüğü sağlamaya büyük katkı verdi. Zonguldak halkının tüm kesimleriyle ve büyük bir dayanışma duygusu ve sağduyu ile ortak hareket ettiği bir eylem olgunlaştırılmıştır. Genci yaşlısı çocuğu, işçisi memuru, esnafı işsizi, emeklisi siyasetçisi haklı bir mücadelenin etrafında bir araya gelmiştir."

Tekgıda-İş Yöneticisi M. T.'nin ifadeleri ise şunlardır:

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

"Halkın her kesiminden destek aldık. Sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte ilericilerin, aydınların, yazarların, sanatçıların ve üniversitelerin yoğun desteğini gördük. Ülkemizin dört bir tarafındaki üniversitelerden omuz omuza destekle birlikte battaniye ve ilaç gibi çeşitli yardımlar da geldi. Genel merkezlerine rağmen gazetecilerden de çok büyük destek gördük. (…) Çünkü biz insanların duygularına hitap ettik. Böylece emekten yana herkesi mücadelemize katmayı başardık."

Toplumsal Hareketlerle İşbirliği

Sendikacılarla yapılan görüşmelerde tüm sendikacılar eylemler boyunca diğer toplumsal hareketler veya örgütlerle işbirliği içinde hareket ettiklerini vurgulamışlardır. Ayrıca Tes-İş ve Maden-İş yöneticileri direniş boyunca birbirleriyle işbirliği içinde hareket ettiklerini ve direnişin gerçekleştirilmesinde bu işbirliğinin önemli bir rolü olduğunu ifade etmişlerdir. Eylemlerin bu yönü toplumsal hareket sendikacılığının toplumsal hareketlerle geliştirilen ortaklığı mücadelesinin temeline koyan sendikal anlayışıyla paralellik göstermektedir. Sendikacıların görüşleri şu şekildedir:

"Muğla'da Türk-İş'e bağlı sendikalar birliği oluşturmuştuk. 12-13 şubeydik. Bu şubelerle 15 günde bir periyodik toplantılar yapıyorduk. Onların da desteğini alıyorduk. DİSK'e ve KESK'e bağlı sendikalar da dâhil oluyorlardı etkinliklerimize. TMMOB, Türk Tabipler Odası ve Baro da desteklerini sundular. Başımıza bir iş geldiğinde koşup geliyorlardı. Siyasi partilerden de zaman zaman çok kritik destekler oldu. (…). Öyle bir işleyiş oluşturmuştuk ki, çalıştığımız alan da çok küçük olduğu için bütün siyasi partilerin yöneticileri aramızdaydı. (…) Biz etkinliklerimizin hepsini Maden-İş sendikasıyla birlikte yürüttük. Maden-İş'le biz her şeyi tek şubeymiş gibi yürüttük. Zaman zaman bir takım çelişkiler ve sorunlar çıksa da hep birlikte hareket ettik. Bu çok önemlidir."(Tes-İş Yatağan Şube Yöneticisi E.S.).

"Yürüyüşe başka sendikalardan insanlar da büyük destek gösterdiler. (…) Türk-İş'e bağlı sendikaların dışında DİSK'ten ve memur sendikalarından da büyük bir destek gördük. Bunun yanında Maden Mühendisleri Odaları, Zonguldak'taki sivil toplum kuruluşları (özellikle Gökçebey, Çaycuma ve Trabzonlular Derneği) gibi birçok örgüt bizimle birlikte yürüdü. Muhalefette yer alan tüm siyasi partiler bizim yanımızdaydı." (GMİS Yöneticisi A.D.).

Politik Sendikacılık

Yapılan görüşmeler sonucunda konuşmacıların politik sendikacılığa ilişkin ifadeleri değerlendirildiğinde görüşülen sendikacıların tümüne göre:

- Eylemler boyunca politik talepler ön plana çıkmıştır.
- Talepler değerlendirildiğinde insan hakları, demokrasi, eşitlik, özgürlük ve adalet söylemlerinin ön plana çıktığı görülmektedir.
- Neoliberal politikalara karşı mücadele sendikaların en önemli mücadele alanını oluşturmalıdır.

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

- Eylemler işçilerin politik tutumlarında önemli bir değişim yaratmıştır. Bu değişim neoliberal politikaların uygulayıcı olan siyasi partilerden, eylemlere destek veren ve emek eksenli politika yürüttüklerini söyleyen siyasi partilere doğru olmuştur.
- Eylemler iktidardaki partilerin işçiler ve çeşitli toplumsal kesimler açısından imaj kaybetmesine yol açmıştır.

Tes-İş şube Yöneticisi işçilerin politik tutumuyla ilgili şunlar söylemektedir:

"Mevcut hakların özelleştirme sonrasında nasıl kaybedildiğini gördü insanlar. SEKA özelleştirildi, hemen burnumuzun dibinde süt fabrikaları, yem fabrikaları özelleştirildi. Böylece toplumsal çıkarlar için hareket edilmesi gerektiğini gördü arkadaşlar. Daha bilinçli oldular. Türkiye'de onları kucaklayacak bir siyasi yapı olsa yer alıp mücadele ederler. Bunu yapacak çok insan biliyorum."(Tes-İş Şube Yöneticisi E.S.).

Sınıf Bilinci

Görüşmeler sonucunda, eylemlerin işçilerin sınıf bilincinin gelişmesine yönelik etkisi değerlendirildiğinde tüm sendikacılar bu yöndeki gözlemlerinin olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Görüşülen sendikacıların tümüne göre:

- Eylemler işçilerin sınıf bilincinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır.
- İşçiler eylemlerden sonra sınıf dayanışmasına daha fazla önem vermeye başlamışlardır.
- Eylemlerin işçi sınıfı üzerinde yarattığı etki açıklanırken "sınıf bilinci kavramı" sürekli vurgulanmıştır.

Sendikacıların görüşleri şu şekildedir:

"Arkadaşlarımız birlik olursak nelerin başarılabileceğini bu direnişle gördüler. Böylece sınıf bilincinin de farkına vardılar. İşçi sınıfının birlik ve beraberlik içinde birbirine kenetlenerek neler yapılabileceğini gördüler. Artık nerede bir sınıf mücadelesi varsa destekliyorlar, kendi mücadeleleri gibi görüyorlar. Bu çok önemli bir kazanım."(Tes-İş Yatağan Şube Yöneticisi F.E.).

"1848 yılında başlayan kömür üretimi ile bölge insanının da mücadele tarihi başlamıştır. O dönemde 1,5 asrı bulan bu kültür, ortak hakların alınmasında yine ortak bir anlayışın gelişebilmesinden beslenmiştir. Grev ve yürüyüş zaten varolan mücadele kültürünü ve sınıf bilincini daha da geliştirmiştir."(GMİS Yöneticisi H.A.).

"Tekel direnişiyle birlikte her arkadaşımızda sınıf bilinci açısından çok büyük bir değişim oldu. Oradaki insanlara bakarsanız Türkü, Kürdü, Alevisi, Lazı, Çerkezi hepsi birlikte et tırnak olmuşlardı. Kardeş kardeşe koyun koyuna yatıyorlardı. Çadırın bir tarafında erkekler bir tarafında kadınlar birlikte uyumuşlar. Süreç boyunca kimse kimseyi incitmemiş, kimse kimseye kötü bir şey söylememiştir.

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

Türkiye'de terörün tavan yaptığı bir dönemde, insanlar Türkü ve Kürdü hep birlikte kardeşçe halay çekip türküler söylüyordu.(...) Bu ancak bütün kimlikleri bir yana bırakarak sınıf olduğunun bilincine varmakla, sınıf kimliğinde buluşmakla mümkün olur."(Tekgıda-İş Yöneticisi M.T.).

Uluslararası Dayanışma

Sendikacılarla yapılan görüşmelerde, sendikalarının bu eylemler sürecinde, uluslararası sendikal örgütlerden ve başka ülkelerdeki ulusal sendikalardan maddi ve manevi birçok destek gördüğü, bu desteğin, yazılı ve görsel medya aracılığıyla dile getirildiği belirtilmiştir. Sendikacıların hepsi, bu uluslararası desteğin mücadeleye güç kattığını ve işçiler açısından moral sağladığını ifade etmektedir. Ayrıca bazı uluslararası sendikaların temsilcilerinin bu eylemlere katılım düzeyinde destek sunmaları ve eylem süreçlerini uluslararası medyaya taşımalarının, kazanımlar açısından son derece etkili olduğunu belirtmektedirler. Sendikacılarla görüşmelerden elde edilen bilgilere göre ilgili uluslararası sendikal örgütler ve yabancı ulusal sendikalar;

- Maddi olarak birçok yardımda bulunmuş,
- Eylemlere dayanışma mektupları sunmuş,
- Çeşitli konferans ve toplantılarda bu eylemlere desteklerini belirtmiş,
- Temsilciler düzeyinde bu eylemlere katılım sağlamışlardır.

Kullanılan Yöntemler

Yapılan görüşmelerde sonucunda sendikaların, sendikal mücadeleyi toplumsal bir mücadele haline getirme amacıyla kullandıkları mücadele yöntemleri değerlendirildiğinde iki alt kategori ortaya çıkmıştır. Bu kategoriler mahalle çalışmaları ve yürütülen kampanyalardan oluşmaktadır. Sendikaların kullandıkları bu yöntemler dünyadaki toplumsal hareket sendikacılığı örneklerinin kullandıkları mücadele yöntemleriyle de paralellik göstermektedir.

Görüşülen sendikacılardan, Yatağan direnişi örgütleyen sendikalar olan Maden-İş ve Tes-İş'in yöneticileri etkin bir mahalle çalışması yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ancak Tekel Direnişinin Yatağan'da olduğu gibi belirli bir yerellikle sınırlı kalmaması ve Türkiye'nin birçok ilinde çalışan TEKEL işçilerini doğrudan ilgilendirmesi dolayısıyla, mahalle çalışmaları Tekgıda-İş sendikasının mücadele araçları içinde yer almamıştır. Bu nedenle Tekgıda-İş ile yapılan görüşmede mahalle örgütlenmelerine yönelik görüşlere rastlanmamıştır. GMİS ile yapılan görüşmede ise kentte yaşayanların büyük bir çoğunluğunun madenlerde çalışması ve bu nedenle işçilerin aileleriyle birlikte harekete geçmesinin tüm Zonguldak halkını harekete geçirdiği vurgulanarak mahalle çalışmalarına yönelik görüşlere yer verilmemiştir.

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

Görüşülen tüm sendikacılara göre eylemlerin başarısında önceden gerçekleştirilen kampanyaların önemli bir etkisi olmuştur. Bu kampanyalar konusunda tüm sendikacılar kitlesel eylemlere ve kamuoyunun dikkatini çekebilecek farklı eylem biçimlerine başvurduklarını ifade etmişlerdir.

"Biz yöre halkına şunları söyledik: 'Burası Yatağan, iki tane gelir kaynağı olan bir yer. Birisi santral, diğer maden… Burada çalışan işçiler kazandığı geliri burada harcıyor. Bu iş yerleri burada kalırsa esnaf, köylü, çiftçi de kazanır. Özelleştirmeye hep beraber karşı çıkalım. Özelleştirmeye karşı ne kadar güçlü olursak o kadar başarı elde ederiz' dedik. Ekonomik gelirin bu seviyede kalmasının yöre halkına faydası olacağını anlattık. Bu şekilde propaganda yürüttük. Bunları mahalle mahalle, köy köy gezerek anlattık. Köylerde, sokaklarda, pazarlarda bildiriler dağıttık. Bu sayede Yatağan, Milas ve Muğla halkından eylem ve etkinliklerimizde büyük destek gördük."(Maden-İş Şube Yöneticisi N.A.).

Örgütsel Yapı ve İşleyiş

Örgütsel yapı ve işleyişi ilişkin görüşlere yönelik olarak sendikacıların verdiği cevaplar doğrultusunda üç alt kategori ortaya çıkmıştır. Bu temalar "tabanın karar alma mekanizmalarına ilişkin görüşler", "taban komiteleri ve temsilcilerine ilişkin görüşler" ve "bürokratik sendikacılığa ilişkin görüşler"den oluşmaktadır. Konuşmacıların tümü bu üç kategoriye vurgu yapmıştır. Her üç kategori de toplumsal hareket sendikacılığının örgütsel işleyişiyle paralellik göstermektedir. Nitekim toplumsal hareket sendikacılığında bürokratik sendikacılığa karşı üyelerin yönetime aktif bir biçimde katılımı sağlanmakta ve bu katılım taban komiteleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

"Alınan bütün kararlara biz bütün işçileri dâhil ettik. Ben ne biliyorsam tabandaki işçiler de aynı şeyi biliyordu. Bütün mücadele ve eylemliliklerimizde işçi arkadaşlarımıza karşı hep şeffaf olduk. Gerek Tes-İş, gerek Maden-İş örgütlü bir şekilde yürüttüğü bu mücadelenin her aşamasına işçiyi dâhil etmiştir. Bundan dolayı bu mücadele yürümüş ve bu noktaya taşınmıştır."(Maden-İş Şube Yöneticisi N.A.).

"Direniş boyunca tüm işçilerimiz kara alma mekanizması içinde yer aldı. Direniş, otoriteyle değil, demokratik bir anlayışla yönetildi. Her kademeden arkadaşımızdan raporlar alarak, durumları hakkında bilgi sahibi olarak süreci yönlendirdik. Katılım mekanizmalarının etkin bir şekilde işletilmesi kararların daha sağlıklı verilmesinde oldukça etkili oldu."(Tekgıda-İş Yöneticisi S.G.).

"Tekel Direnişi aynı zamanda bürokratik sendikacılığa ve bu anlayışa sahip sendikal harekete karşı verilen bir mücadeledir. Bu mücadele, sınıf mücadelesini kravatlı sendikacılardan ve her sendikacının parlamenter olma hayalinde olduğu bir zeminden alınıp mücadelenin gerçek kimliğine geçmesi açısından oldukça önem taşımaktadır."(Tekgıda-İş Yöneticisi M.T.).

"İşyerlerinde işçi komiteleri kuruldu. Bu komitelerde yer alan biriyim. Sendika yöneticilerinin önderliğinde işyeri komitelerinin birlikte çalışmaları ile oluşan karar mekanizması temel kurallarla sağlıklı olarak işlemiştir. Her gruptan sorumlu görevliler bu kuralların yerine gelmesini ve işleyişine

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

sağladılar. Özellikle grup ve yürüyüş disiplininin sağlanmasından ve provakasyonlara fırsat verilmemesinden sorumluydular."(GMİS Yöneticisi H.A.).

Ancak ikincil kaynaklar değerlendirildiğinde, GMİS Genel Başkanının ifadelerinin aksine Denizer, kendisiyle yapılan bir söyleşide yürüyüşün başlatılmasında ve yürüyüş boyunca tabanın ve diğer sendika yöneticilerinin önerilerini dikkate almadan süreci tamamen kendisinin yönettiğini ifade etmektedir:

"Bütün kararları kişi olarak verdim, yürüyüş boyunca. (...) Yürüyüşe başlarken arkadaşlara 'Bütün kararları ben vereceğim, bir tek ben konuşacağım, benim söylediklerimin yorumu kesinlikle yapılmayacak' dedim. Komutan tek olmak zorundaydı. Bana inanıp inanmadıklarını, güvenip güvenmediklerini sordum. İnandıklarını, güvendiklerini söylediler. Öyleyse benim her dediğimi yapacaklardı. Bütün sorumluluk bendeydi." (Karakaş, 1992: 153).

Sendikaların Bağlı Bulundukları Konfederasyonların Eleştirisine İlişkin Görüşler

Sendikacılarla yapılan görüşmelerde GMİS dışındaki tüm sendika yöneticileri bağlı bulundukları Türk-İş'ten yeterli desteği alamadıklarını ifade etmişlerdir. Sendikacıların görüşleri şu şekildedir:

"Türk-İş'in yeteri kadar destek verdiğine inanmıyorum. (...) Sonrasında gidip Türk-İş'i işgal ettik. Bizim amacımız işgalden çok orada kendi evimize sığınmak, Türk-İş'in bize sahip çıkmasını sağlamaktı."(Tes-İş Şube Yöneticisi F.E.).

"Yürüyüş boyunca Türk-İş bizden desteğini hiç esirgemedi. Maddi ya da manevi tüm katkısını sundu. Bizim bu konuda en ufak bir kuşkumuz bulunmamaktadır."(GMİS Yöneticisi A.D.).

"TÜRK-İŞ, Büyük Madenci Grevi ve Ankara Yürüyüşü'ne yeterli desteği verememiştir. TÜRK-İŞ sadece, 3 Ocak 1991'de Madenci Grevi'ne destek olmak amacıyla bir günlük iş bırakma eylemi uygulamıştır."(GMİS Yöneticisi A.T.).

Türk-İş'in Zonguldak Yürüyüşüne ilişkin desteği konusunda görüşmeciler arasında iki farklı görüş mevcuttur. Ayrıca ikincil kaynaklar değerlendirildiğinde, GMİS Genel Başkanı'nın, Türk-İş'in desteğine ilişkin görüşlerinin aksine dönemin GMİS Genel Başkanı Denizer'in, GMİS Genel Mali Sekreterinin görüşlerine paralel bir biçimde, Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü sırasında Türk-İş'in yeterince destek vermediğine ilişkin ifadeleri bulunmaktadır. Özellikle savaşa karşı mücadele konusunda Türk-İş'in, Denizer'in çağrısına olumlu yanıt vermemesinin konfederasyon ve sendika merkezi arasında anlaşmazlıklara neden olduğu görülmektedir (Zonguldak Gerçeği, 1991: 244). Ayrıca Denizer, yürüyüşten sonra kendisiyle yapılan bir söyleşide:

"*Amacımız Türkiye'yi eyleme sokmaktı ki, Eylül ayından beri bunu yapmak için Türk-İş'e baskı uygulamaya başlamıştık. Bu baskıyı, greve başlayacağımız günlerde daha da yoğunlaştırdık. Süresiz genel grev istiyorduk. Ama Türk-İş oyalaya oyalaya iş bırakma eylemini 3 Ocak'a sarkıttı. Hâlbuki biz,*

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

20 Aralık'a kadar Türkiye işçi sınıfını yürüyüşe ve eylemliğe hazırlayıp, bunu Aralık sonunda Türk-İş eylemliliği ile birleştirmek istiyorduk" diyerek Türk-İş'in desteğine ilişkin tepkisini dile getirmiştir (Karakaş, 1992: 146).

Diğer Toplumsal Hareket Sendikacılığı Örneklerine İlişkin Görüşler

Görüşülen sendikacılara kendi gerçekleştirdikleri hareketler dışında, diğer toplumsal hareket sendikacılığına örnek oluşturabilecek hareketlere dair düşünceleri sorulduğunda tüm sendikacılar:

- Diğer toplumsal hareket sendikacılığı örneklerine ilişkin hareketlerin sendikaları tarafından sahiplenildiğini,
- Bu eylemlerin kendi hareketleriyle benzerlikler taşıdığını,
- Eylemlere maddi veya manevi destek sunduklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca Tes-İş Yatağan Şube Başkanı, Zonguldak Yürüyüşündeki ve TEKEL direnişindeki mücadele yöntemlerinin örnek alınarak Yatağan direnişinde bu yönetmelerin uygulandığını, her iki hareketin de mücadelelerinde öğretici birer işlev gördüğünü vurgulamıştır. Sendikacıların görüşleri şu şekildedir:

"Mücadele ederken önemli olan iz bırakmak… Zonguldak mücadelesi büyük bir mücadele örneği olarak iz bırakmıştır. TEKEL eylemi de Türkiye'nin gündemine oturmuş bir eylemdir. Bizim eylemlerimizin de bu anlamda Zonguldak yürüyüşü ve TEKEL direnişiyle büyük ölçüde benzerlikler taşıdığını düşünüyorum. (...) Arkadaşlarımız oralarda çok büyük bir mücadele yürüttüler. Biz de TEKEL direnişine desteklerimizi sunduk."(Maden-İş Şube Yöneticisi N.A.).

"Sendikamızın Yatağan direnişine de TEKEL direnişine de desteği oldu. Buradan arkadaşlarımız destek için o eylemlere gittiler. Haklı mücadele olduğu noktada biz tüm eylemlere desteğimizi sunarız."(GMİS Yöneticisi A.D.).

"Zonguldak Yürüyüşü işçi sınıfı açısından son derece değerlidir. Eylemi güçlü yapan ise bir ilin ekonomik ve stratejik anlamda çöküşünün söz konusu olmasıdır. (…)Biz Yatağan Direnişine elimizden gelen desteği sunduk. Temsilciler yolladık, yerelde eylemlerine katıldık. Türk-İş'e bağlı Sendikal Güç Birliği Platformu olarak biz, bu süreçte direnişi sahiplendik."(Tekgıda-İş Yöneticisi M.T.).

SONUÇ

1980'li yıllarla birlikte tüm dünyada etkisini göstermeye başlayan küreselleşme ve neoliberal politikalar ekonomik ve toplumsal hayatın her alanını olduğu gibi çalışma hayatını da derinden etkilemiştir. İşsizlik, enformelleşme, işgücü piyasası esnekliği, işgücünün değişen yapısı ve yeni yönetim anlayışları gibi küreselleşmenin beraberinde getirdiği faktörler emeğin örgütlü gücünün giderek zayıflamasına yol açmıştır. Nitekim yaşanan değişimlerle birlikte sendikaların geleneksel olarak

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

örgütlediği işçi kitlesi azalmış, çalışanların sendikalaşmaya karşı tutumları değişmeye başlamış ve birçok ülkede sendikalar yasal engellerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu değişimler karşısında sendikalar, toplumsal güçlerini de önemli ölçüde yitirmeye başlamışlardır.

Sendikaların içinde bulunduğu olumsuz koşullar ve geleneksel sendikal anlayışların bu koşullara ayak uyduramamaları, sendikaları yeni politikalar üretmeye zorlamıştır. Birçok ülkede sendikalar, taraflar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi, sosyal diyalog çabaları ve sosyal sorumluluk gibi politikalarla küreselleşmenin sonuçlarına karşı uzlaşmayı temel alan bir anlayışı benimsemeye başlamışlardır. Sendikaların, içinde bulundukları krize karşı geliştirdikleri bir diğer çözüm ise, küreselleşme ve neoliberal politikalara karşı kitlesel hareketi, sınıf kimliğini, politik sendikacılığı ön plana çıkaran ve toplumsal hareket sendikacılığı olarak adlandırılan yeni sendikal anlayıştır.

Özellikle Güney Afrika, Brezilya, Filipinler ve Güney Kore gibi ülkelerde ortaya çıkan toplumsal hareket sendikacılığı, kısa sürede sendikal harekete önemli bir ivme kazandırmış ve sendikaların yeniden toplumsal bir güç haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Söz konusu ülkelerde sendikalar, toplumsal dinamizmi harekete geçirerek ve toplumsal hareketlerle işbirliği geliştirerek sendikal işlevlerinin yanı sıra toplumsal muhalefetin de öncüsü durumuna gelmişlerdir.

Uygulanan neoliberal politikalar Türkiye'de de özellikle 1990'lı ve 2000'li yıllarda işçi hareketlerinin ve toplumsal hareketlerin belirli dönemlerle sınırlı da olsa sıçramalar yaşamasına neden olmuştur. Özelleştirme, taşeronlaşma ve güvencesiz çalışma gibi neoliberal yaptırımlara karşı hak mücadelesi temelinde ortaya çıkan hareketler 1980 öncesinden farklı olarak sendikal harekete yeni deneyimler kazandırmıştır.

Çalışma kapsamında 1980 sonrası dönemde yükselen sendikal hareketlerden Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, Yatağan Direnişi ve Tekel Direnişi ele alınmış ve toplumsal hareket sendikacılığı ile hangi ölçüde benzerlik gösterdiği incelenmiştir. Alan araştırması sonucunda Zonguldak Grevi ve Yürüyüşünün diğer hareketlere göre toplumsal hareket sendikacılığının özellikleriyle daha fazla uyumsuzluk gösterdiği tespit edilirken Yatağan Direnişinin tüm temaları kapsadığı görülmüştür. Bu bağlamda Yatağan Direnişinin toplumsal hareket sendikacılığıyla daha fazla örtüştüğünü söylemek olanaklıdır.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde araştırma konusu olan Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, Yatağan Direnişi ve Tekel Direnişinin taşıdıkları birçok özellik açısından toplumsal hareket sendikacılığı bağlamında değerlendirilebilir nitelikte hareketler olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak diğer ülkelerdeki toplumsal hareket sendikacılığı örneklerinden farklı olarak hareketlerin Türkiye sendikal hareketindeki etkisi sınırlı kalmıştır. Bunun temelinde yatan ise Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısının ve sendikal hareketin temel özelliklerinin toplumsal hareket sendikacılığının güçlenmesi için gereken koşullardan uzak olmasıdır. Çalışma ilişkileriyle ilgili yasaların sunduğu sınırlı özgürlük

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

anlayışı, sınıf bilincinin ve örgütlenme kültürünün zayıflığı, sendikacılıkta pragmatik görüşün hakim olması, sendikaların toplumu hareket geçirme konusundaki yetersizliği, toplumsal hareketlerin güçlü olamaması ve sendikaların da bu hareketlere karşı duyarsız kalması gibi birçok faktör toplumsal hareket sendikacılığının güçlü bir alternatif haline gelmesini olumsuz etkilemiştir.

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de neoliberal politikaların işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşulları üzerindeki etkilerinin giderek daha fazla ağırlığını hissettirmeye başlaması, sendikal harekete eylemlilik açısından yükselmeler yaşanmasına neden olmaktadır. Araştırma konusu olan hareketlerin Türkiye sendikal hareketine kattığı deneyimler de göz önüne alındığında toplumsal hareket sendikacılığının sendikal mücadelede sınırlı da olsa alan bulabildiğini söylemek olanaklıdır. Ancak Türkiye'de, toplumsal hareket sendikacılığının gelişebilmesi için uygun koşulların bulunmaması, hareketin Türkiye'deki sendikal krize bir çözüm oluşturmasını engellemiştir.

KAYNAKÇA

AKKAYA Yüksel (2011). **Yıkım Çağında Direniş Arayış ve Sınıf Mücadelesi**, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, Sınıf Çalışmalar Dizisi: 5, 1. Baskı.

BEKEM Murat (2012). "Yatağan Özelleştirme Süreci", **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler Kitabı**, Petrol İş Yayını 117, ss. 159-161.

BEZUIDENHOUT Andries (2000). **Towards Global Social Movement Unionism?: Trade Union Responses to Globalization in South Africa**, Discussion Papers Series No: 115, International Institute for Labour Studies.

BÜRKEV Yalçın (2010). "TEKEL Direnişi: Ne Eskinin Basit Devamı Ne Yeninin Kendisi", **Tekel Direnişinin Işığında Gelenekselden Yeniye İşçi Sınıfı Hareketi**, Ed: Gökhan Bulut, Notabene Yayınları, 1. Baskı, ss. 11-44.

COŞKUN Mustafa Kemal-Burcu Şentürk (2012). "Tekel İşçilerinin Varoluşsal İkilemi: Ölmek Var Dönmek Yok", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 67, No: 3, ss. 57-74.

ÇAVDAR Tevfik (2005). **Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Kesitler**, Nazım Kitaplığı: 29, 1. Baskı.

ÇELİK Aziz (2012). "Türkiye'de 2000'li Yıllarda Grevler ve Grev Dışı Eylemler: Çalışma Hayatında 'Pax Romana' mı?", **Sosyal Haklar Sempozyumu IV Bildiriler Kitabı**, ss. 107-133.

DURSUN Çiler (1998). "Türkiye'de İşçi Sınıfı Kimliğinin Medyada Temsili: 1970-1997", **Toplum ve Bilim**, Sayı: 78, ss. 210-243.

ENGİN Fevzi (2012). "Bir Grev İncelemesi: 1990-1991 Zonguldak Grevi", **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler Kitabı**, Petrol-İş Yayını: 117, ss. 195-205.

FAIRBROTHER Peter (2008). "Social Movement Unionism or Trade Unions as Social Movements", **Employee Responsibilities and Rights Journal**, Volume 20, Issue 3, pp. 213-220, http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10672-008-9080-4, (Erişim Tarihi: 25.06.2014).

FAIRBROTHER Peter-Edward WEBSTER (2008). "Social Movement Unionism: Questions and Possibilities", **Employee Responsibilities and Rights Journal**, Volume: 20, Issue: 4, pp. 309-313, http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10672-008-9091-1, (Erişim Tarihi: 26.08.2014).

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

GÜLMEZ Mesut (2012). **4/C Anarşisi Hukuksuz Dayanaklarıyla 4/C'ler ve 4/C'liler 1965-2012**, Legal Yayıncılık, 1. Baskı.

HACISALİHOĞLU Elif-Göksu Uğurlu-Gamze Yücesan Özdemir (2010). "21. Yüzyılda Sosyal Hak Mücadelesi: Tekel Direnişi", **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiriler Kitabı**, Petrol-İş Yayını: 113, ss. 171-186.

KARAKAŞ Sevkuthan N. (1992). **Eylem Günlüğü Zonguldak Grevi Yürüyüşü Kasım 90-Ocak 91**, Metis Yayınları, 1. Baskı.

MOODY Kim (2002). "Towards an International Social Movement Unionism", **Industrial Relations: Labour Markets, Labour Process and Trade Unionism**, Ed: John E. Kelly, Routgedle.

NAIDOO Ravi (2001). "Social Movement Unionism in South Africa: Strategy for Working Class Solidarity?", **Dollars and Sense**, pp. 1-6, http://www.newunionism.net/library/organizing/Naidoo%20-%20Social%20Movement%20Unionism%20in%20South%20Africa%20-%202001.pdf, (Erişim Tarihi: 17.08.2014).

PILLAY Devan (2013). "Between Social Movement and Political Unionism: COSATU and Democratic Politics in South Africa", **Rethinking Development and Inequality 2**, pp. 10-27, http://rdi.andir-south.org/index.php/rdi/article/view/9, (Erişim Tarihi: 04.07.2014).

ROBINSON Ian (2000). "Neoliberal Restructuring and U.S. Unions: Toward Social Movement Unionism?", **Critical Sociology**, Vol. 26, No:1-2, pp. 109-138, http://www-personal.umich.edu/~eian/Critical_Sociology.pdf, (Erişim Tarihi: 01.07.2014).

SCIPES Kim (1992). "Social Movement Unionism and the Kilusang Mayo Uno", **Kasarinlan: Philippine Journal of Third World Studies**, Vol:7, pp. 121-162, http://journals.upd.edu.ph/index.php/kasarinlan/article/view/1393/pdf_38, (Erişim Tarihi: 21.08.2014).

SEVGİ Hüseyin (2013). "Neo-liberalizme Karşı Sendikal Mücadele: Toplumsal Hareket Sendikacılığı", http://www.sendika.org/2013/01/neo-liberalizme-karsi-sendikal-mucadele-toplumsal-hareket-sendikaciligi-huseyin-sevgi/, (Erişim Tarihi: 29.06.2014).

SOĞANCI Erol (2012). "12 Eylül Sonrasının En Parlak Deneyimlerinden Biri olarak Yatağan Direnişi: Eylül 1987-Ocak 2006", **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler Kitabı**, Petrol İş Yayını 117, ss. 147-158.

ŞAHİN GÜNGÖR Özlem (2012). "Yatağan Direnişini Başarıya Taşıyan Etkenler", **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler Kitabı**, Petrol İş Yayını 117, ss. 133-146.

TOKOL Aysen (2012). **Türk Endüstri İlişkileri Sistemi**, Dora Yayıncılık, 3. Baskı, Bursa.

TÜRKMEN Nuray (2012). **Eylemden Öğrenmek Tekel Direnişi ve Sınıf Bilinci**, İletişim Yayınları, 1. Baskı.

WATERMAN Peter (2006). "Union Organisations, Social Movements and the Augean Stables of Global Governance", **CSGR Working Paper**, 211/06, pp. 1-38, http://wrap.warwick.ac.uk/1895/1/WRAP_Waterman_wp21106.pdf, (Erişim Tarihi:28.06.2014).

YILDIRIM Yavuz (2010). "TEKEL Direnişi Bir Toplumsal Hareket miydi?", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi**, No: 11, ss. 1-19.

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300

YÜKSELEN İ. Hakkı (1998). "Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, 1990-1991", **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt: 3, ss. 550-553.

ZONGULDAK GERÇEĞİ (1991). Genel Maden İşçileri Sendikası, 1. Baskı.

This document downloaded from 176.217.205.213 [2 times] Istanbul / Turkey on Fri, 12 Nov 2021 15:24:01 +0300